

SALAMON KONRÁD

Magyarságtudat és történelemtanítás

Magyarország 20. századi története Trianon századának, a magyarság megosztottságának a története, s e megosztottság kétszeresen is igaz. Egyrészt a trianoni határok feldarabolták a több mint ezer éve a Kárpát-medencében élő magyarságot, másrészt az első világháború utáni vereség hatására a magyar társadalom is két nagy és kibékíthetetlen táborra szakadt, ami az 1919-es vörös-, majd az erre visszacsapó fehérterror idején vált nyilvánvalóvá. A magyarság tehát az első világháború után kettős vereséget szenvedett el. A nemzeti vereség a nemzet, az ország megcsonkítását jelentette. Nem szabad azonban megfeledkezni arról a társadalmi vereségről sem, aminek következtében lehetetlenné vált, hogy az ország egy korszerű, demokratikus társadalom keretei között álljon talpra. A vörös-, és a fehérterror után ugyanis nem lehetett visszatérni egy demokratikus társadalmi berendezkedés megvalósításához, mert az erre szerencsétlen kísérletet tevő Károlyi-féle köztársaság akaratlanul is a bolsevizmus szálláscsinálójává vált.

A helyzetet csak súlyosbította, hogy az 1918–20-as vereség lelki károsodást okozó traumaként hatott a magyarságra, miután egy megosztott, egymással hadakozó társadalom élte meg a kívülről rátörő erők okozta súlyos vereséget, és sem a hatalomra jutott baloldali, sem az ezt felváltó jobboldali szélsőség nem tudta képviselni a tragédiában a közös nemzeti érdeket. S miközben a kettészakadt ország két szélsőséges táborra egymásnak okozott nehezen gyógyuló sebeket, mindkettőnek ugyan azt a sorsot kellett elszenvednie Magyarország ellenségeitől.

Az utókor – elődeinek minden veresége kapcsán –, kutatja az okokat, melyek között mindig felmerül a belső széthúzás kérdése is. Nincs ez másként pl. 1849 esetében sem, mert a széthúzás mozzana-

tai mindig megtalálhatóak, de ebben az esetben meghatározóak. 1918–20 kapcsán viszont azzal kell szembesülni, hogy az 1920-as trianoni békediktátumhoz vezető útnak épp a megosztottság, majd az egymással polgárháborút vívó két táborra szakadtság az egyik meghatározója.

Rögtön le kell szögezmem, nem azt állítom, hogy a magyarság történetének súlyos vereségeit nemzeti összefogással lehetett volna hátrítani, s az előző világháborús vereség után a történelmi magyar határokat meg lehetett volna őrizni, de azt igen, hogy a vereség nagyságát lehetett volna mérsékelni. Ennek bizonyítására csak azt említem meg, hogy a szintén vesztes Ausztria, miután a győztesek számára kellően elfogadható demokratikus kormányt tudott alakítani, 1919. májusában meghívást kapott Párizsba, s elérte néhány, a békeszerződés tervezetében elcsatolni szándékozott terület visszaszerzését, sőt, a magyarországi bolsevista hatalom veszélyére való hivatkozással megszerezte a nyugat-magyarországi területeket is. Ugyanakkor a győztesek a Magyar Tanácsköztársaságot nem voltak hajlandók meghívni Párizsba.

S mindezekén túl, a megosztottan átélt súlyos vereség azzal is hozzájárul e megosztottság, lelki károsodás tartóssá válásához, hogy a vereség egyik okaként megnevezhető, ugyanakkor a vereség után is továbbélő társadalmi megosztottságból következően: az egyik oldal a történelemért eleve a másik oldalt teszi felelőssé. S ez a kettős történelemfelfogás – mivel lehetetlenné teszi nemcsak a tragédia közös átélését, de az okok objektív feltárását is-, féligazságaival konzerválja a megosztottságot, így mélyítve a tragédiát tartós lelki károsodássá, traumává.

Mindezek után látni kell, hogy a 20. századi magyarságtudat a vereségek hatására maradandóan károsodott, így az ország a nemzet megcsonkítására sem tudott megfelelő választ adni. Mert sem a baloldal un. internacionalista nemtörődőmsége, sem a jobboldal mindent vissza jelszava nem lehetett reálpolitikai alap. Egyetlen kísérlet maradt, a népi falukutató írók által újrafogalmazott gondolat a Duna menti népek megbékéléséről és együttműködéséről. Annak ellenére ez lehetett volna a legjobb válasz, hogy maguk a szóértést szorgalmazó népek is tudták, szomszédainknál erre nagyon csekély a fogadókészség.

A második világháború utáni rövid, 1947 közepéig tartó átmeneti időszakban a korszak demokratikus erői megkísérelték, hogy viszatérjenek a magyar történelem legjobb hagyományaihoz, és megteremtsenek egy valódi népi és demokratikus társadalmat, amelynek lényege a szabadságjogok maradéktalan érvényesülése, a nagyon erős szociális érzékenység, a nemzeti eszmények és hagyományok tisztelete, továbbá a szomszéd népekkel való, de nemzeti érdekeinket fel nem adó szóértés gondolata. E kísérletet azonban kezdettől torzították a szovjet megszálló erők, és a rájuk támaszkodó kommunisták, majd 1947-től fel is számolták. Az ezt követően kikényszerített kommunista diktatúra a demokratikus jogok felszámolása mellett mindeken előtt a nemzeti gondolatot is igyekezett kiirtani, s ebben egyes baloldali értelmiségi csoportok részéről szövetségesekre is talált.

A Rákosi, majd Kádár korszak több mint negyven éve alatt egy párját ritkító sajnálatos eseménynek lehettünk tanúi. A rendszert kiszolgáló magyar értelmiség folyamatosan támadott mindent, ami magyar és nemzeti, de nemcsak támadta, hanem rágalmazta, lejárat- ta és nevetségessé tette. Miközben a legjelentéktelenebb kommunista tetteket is hősköltevényekké nagyították, polgárjogot nyert a nemzeti deheroizálás. Az NDK-ban kívül erre egyetlen szocialistának nevezett ország történetében sincs példa. Szomszédaink az ún. kommunista hőstetteket a nemzeti hősköltevényekkel állították párba, s e szellemben nevelték az új nemzedékeket.

A magyarság 1956-os forradalmi talpra állása néhány napra megszakította ezt a folyamatot, de az ezt követő megtorlás a korábbihoz hasonló dühvel támadt az öntudatra ébredt nemzetre, majd ezt követően áttért a züllesztés politikájára, aminek hosszú évtizedei alatt sikerült a magyarság jelentős részét nemzeti azonosságtudatától megfosztania, illetve abban elbizonytalanítani. E folyamat során mindenkit nacionalistának, sőt gyakran antiszemitának minősítettek, aki nem a hatalom megmondó emberei által jóváhagyott módon fejtette ki véleményét nemzetről, magyarságról. Így jártak a legjelentősebb magyar írók, akik szóvá tették a szomszéd országokban élő magyarság elnyomott helyzetét (Illyés Gyula, Csoóri Sándor), illetve idejekorán figyelmeztettek a magyarság közelgő népesedési tragédiájára (Fekete Gyula).

A magyarság nemzettudatának meggyengítésében kiemelt szerepet kapott a történelemoktatás, tehát természetesnek kell tekinteni, hogy a magyar történelem tanítását is az ún. deheroizálás, azaz a magyar múlt jelentős részének oktanlan lebecsülése, sőt elítélése jellemezte. S itt egy újabb fontos kérdéshez érkeztünk: Az elmúlt években egyre erőteljesebben hangoztatott ún. értéksemleges történelemoktatáshoz. E rendkívül kártékony felfogás a sekélyes liberálisok azon divatos álláspontjából fakad, hogy a közösségeknek, társadalmaknak, tehát az iskoláknak sincs joga eldönteni, mi a jó és mi a rossz, hanem ezt rá kell bízni az egyénekre, adott esetben a diákokra. Az iskoláknak tehát ismertetniük kell a diákokkal a különböző elképzeléseket, s ők majd választanak ezek közül. Itt azonban felvetődik a kérdés, melyek azok az elképzelések, amelyeket az iskoláknak mint választékot fel kell kínálni. Netán a rasszista elképzeléseket is? Továbbá a műveltség megszerzésének útján elindult diák rendelkezik-e annyi tudással, élettapasztalattal, hogy segítség nélkül döntsön e súlyos kérdésekben?

Mindennek kapcsán arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy ha egy társadalomnak, nemzetnek nincs olyan értékrendje, amely különbséget tud tenni jó és rossz, hasznos és haszontalan között, akkor az a társadalom, nemzet elpusztul. Azt senki sem vitatja, hogy e kérdésekben néha nagyon nehéz dönteni, de dönteni kell, s egy nemzet története azokat az elődöket tartja igazán nagyoknak, akik a saját korukban e kérdésekben jól, tehát utódaik számára hasznosan döntöttek.

Az ún. értéksemleges oktatással kapcsolatban felvetődik a kérdés, mindez miként értelmezhető a nemzeti múlt tanításában? Azokban az esetekben, amikor elődeink pl. élethalál harcukat vívták a betolakodó hódítókkal, akkor mindezt értéksemlegesen, szenvtelened tanítjuk, mint akiknek mindehhez semmi közünk, s netán viccelődünk az akkori magyarok hősi önfeláldozásán? S ugyanilyen értéksemlegesen kell-e tanítanunk azokat az eseményeket, amelyek során elődeink súlyos hibákat, sőt bűnöket követtek el? Jellemző példa, hogy az egyik 290 századi tankönyv kedves-vidám történeteket közöl az 1919-es proletárdiktatúra idejéből, s ezzel mindjárt elfogadhatóbbá, jópofa naiv emberek cselekedeteivé hamisítja a vörösteror

időszakát. A közölt szemelvények természetesen hitelesek, de történetek vidám dolgok a naci birodalomban, sőt a koncentrációs táborok őrei között is. Azt hiszem mindenki joggal háborodna fel, ha valaki ezek közlésével próbálna az ismert szörnyűségeket elhalványítani.

A történelemtanítás egyik feladata, hogy megismerve elődeink tetteit, azokból a megfelelő tanulságokat levonjuk. Így lesz a történelem az élet tanítómestere. Másik feladata viszont, hogy erősítse a nemzeti összetartozás erejét. Mert a nemzet múltjának ismerete az egyik legfontosabb közösségszervező, azaz nemzetépítő erő. Ezek az én közösségem hagyományai, ezek a voltak az őseim, minden jó és rossz tulajdonságaikkal, s az az én sorsom, hogy ezek örökségét folytassam.

A nemzeti történelmet tehát nem lehet jól tanítani nemzeti elkötelezettség nélkül, s akiben ez nincs meg, az erre a feladatra nem alkalmas. A nemzeti elkötelezettség természetesen nem nemzeti elfogultságot jelent, de erre bennünket, magyarokat nem is kellene különösebben figyelmeztetni, mert a múltunkkal való őszinte szembenézésben, a múltban elkövetett bűneink számontartásában szinte egyedüliek vagyunk.

A nemzethez, a magyarsághoz való tartozás tudatos vállalására nevelő történelemtanítás az Európai Unióban minden korábbinál fontosabbá vall. Mert régebben az egyes nemzeteket, nemzetrészeket a határok egyes területi elzárkózások, elszigeteltségek, úgy-ahogy megvédték. Most viszont az ún. munkaerő szabad áramlása következtében a kis nemzetek nagyon nagy nemzeti veszteségeket szenvedhetnek el, ha a más nyelvterületre költöző munkavállalói nem a későbbi hazatérés és a nemzeti azonosság megőrzésének szándékával kelnek útra. Tehát a nemzeti elkötelezettségre való nevelés minden korábbinál fontosabbá válik.

Külön is szólni kell a szomszéd országokban élő magyarok helyzetéről, akik az Európai Unióba való belépéstől – az anyaországgal való kapcsolattartás könnyebbé tétele mellett – mindenekelőtt a szétszóródás megkönnyítésének lehetőségét kapták, ugyanakkor nemzeti önazonosságuk megőrzésének lehetősége nem lett jobb. Azért, mert az anyanyelven való oktatás lehetőségének és az anyanyelv használatának kérdésében továbbra is az adott országok kormányai

döntenek, akik nem kötelesek figyelembe venni meg az Európai Unió nagyon szolid ajánlásait sem. Ugyanakkor a szabadabb mozgás, az ismeretekhez való szabadabb hozzájutás és a határokon átvívelő könnyebb kapcsolattartás lehetőséget adhat arra, hogy a magyarság önfeladását a lehető legcsekélyebbre mérsékeljük.

X 73922